

بررسی زیربنای استانداردهای حسابداری و گزارشگری مالی

شرکتهای تجاری «کوچک و متوسط» و استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی

دردن از زمانی که آدام اسمیت در سال ۱۷۷۶ در کتاب ثروت ملل از مثال تولید سنجاق به شکل انبوه استفاده کرد؛ در عمل اندیشه بزرگتر شدن واحدهای صنعتی برای استفاده هر چه بهتر از تقسیم کار و صرفه‌های اقتصادی مورد توجه قرار گرفت. از ابتدای انقلاب صنعتی تا اوایل قرن بیستم، چنین رویکردی بر فعالیت‌های اقتصادی حاکم بود. اندیشمندانی چون کینز و مدیرانی چون هنری فورد به ترتیب در نظر و عمل، جنبه‌های مثبت عملکرد اقتصادی شرکت‌های بزرگ و تولید انبوه را در مقایسه با شرکت‌های کوچک و متوسط، مورد تایید و تاکید قرار داده‌اند. اما از دهه ۷۰ به این سو، نظام جدید مالی بین‌المللی که در برتون وودز به وجود آمده بود و شوک‌های نفتی، قابلیت پاسخگویی چنین سازمان‌هایی را زیر سوال برد. بحران دهه ۷۰ میلادی، بحران در اقتصاد خرد ناشی از انتخاب نادرست فن آوری‌ها، سازماندهی کارخانه‌ها، شرکت‌ها و بازارها بود. از طرف دیگر، امروزه رشد بخش خدمات را نسبت به بخش‌های صنعت و کشاورزی در کشورهای پیشرفته شاهدیم که این نیز ماهیت کسب و کارها را دستخوش دگرگونی کرده است (MGI، ۲۰۱۰). در دنیای امروز استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای رفع نیازهای اطلاعاتی واحدهای تجاری بزرگ تدوین شده‌است و توان برآوردن نیازهای استفاده‌کنندگان واحدهای تجاری کوچک و متوسط را ندارند. از این رو، ارائه رهنمودهای لازم برای گزارشگری مالی این واحدها در کشورهای در حال توسعه و نوپیدا، از اهمیت بسیاری برخوردار است. در این مقاله، موضوعات مختلفی چون ضرورت گزارشگری مالی متفاوت، دلایل مقبولیت استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط و... مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌است. همچنین این استانداردها با مجموعه کامل استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی، اصول حسابداری ایالات متحده، اصول پذیرفته‌شده حسابداری انگلستان و اتحادیه اروپا مقایسه و ۳۵ استاندارد بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط معرفی شده‌است.

اهداف گزارشگری مالی واحدهای تجاری کوچک و متوسط

گزارشگری مالی با مقاصد عمومی، اساساً برای واحدهای تجاری بزرگ تدوین شده‌است. در حالی که گزارشگری مالی واحدهای تجاری کوچک و متوسط، باید با توجه به قابلیت درک و فهم استفاده‌کنندگان آن تهیه و ارائه شود تا بتواند نیازهای اطلاعاتی آنان را برآورده سازد. از این رو، ارزش مربوط بودن و مفیدبودن در تصمیم‌گیری برای گزارشگری مالی نسبت به اهداف مباشرت یا نمایندگی، با اهمیت‌تر تلقی می‌شود. کاربران اصلی گزارش‌ها و صورت‌های مالی واحدهای کوچک و متوسط، بستانکاران بالقوه و بالفعل، بانک‌ها، نهادهای مالیاتی و مدیران (مالک یا غیرمالک) هستند. در اکثر کشورها، از جمله ایران، بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، مهمترین منابع تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط به شمار می‌روند و صورت‌های مالی و گزارش‌های سالانه، نقش مهمی در تصمیمات آنان دارد.

ضرورت گزارشگری مالی متفاوت

برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط

واحدهای تجاری کوچک به دلیل نوع ساختار و فعالیت، تفاوت‌های متمایزی از سایر واحدهای بزرگ به این شرح دارند:

- ۱- حداکثر کردن سود یا ارزش شرکت برای شرکت‌های کوچک و متوسط، هدف اصلی نیست، بلکه برای آنها، بقا و پایداری در شرایط تجاری با اهمیت‌تر است.
- ۲- قابلیت پاسخگویی عمومی برای آن گروه از واحدهای تجاری ضروری است که دارای طیف وسیعی از استفاده‌کنندگان برون‌سازمانی هستند. در حالی که واحدهای تجاری کوچک و متوسط، دارای استفاده‌کنندگان محدود و عینی بوده و عمدتاً مدیران مالک با نگرش درون‌سازمانی، اصلی‌ترین گروه استفاده‌کنندگان اطلاعات به شمار می‌روند.
- ۳- وظیفه نمایندگی، از اهداف اولیه و اساسی گزارشگری مالی است، اما برای این واحدها، مفید بودن اطلاعات در تصمیم‌گیری مدیران و دسترسی به اطلاعات قابل فهم و به موقع برای اهداف داخلی، با اهمیت‌تر است. از این رو، گزارشگری مالی با اهداف عمومی برای آنها ضرورت ندارد.

۴- هزینه‌های مرتبط با رعایت الزامات افشای اطلاعات و گزارشگری مالی و تهیه صورت‌های مالی سالانه سبب صرف منابع و زمان مدیران برای تهیه چنین اطلاعاتی شده و موجب اعمال فشار به آنان می‌شود و تعادل بین هزینه-فایده این مقررات برای مالکان واحدهای تجاری کوچک، بسیار حائز اهمیت است.

۵- شرکت‌های کوچک و متوسط، فاقد سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری و کنترل داخلی کافی و مناسب برای رعایت الزامات افشای اطلاعات و گزارشگری مالی بوده و از دانش، مهارت و تخصص کافی برای استفاده مؤثر از اطلاعات تهیه شده بر مبنای اصول پذیرفته شده حسابداری برخوردار نیستند.

۶- از اهداف اساسی چارچوب مفهومی هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری و گزارش‌های مالی سالانه، مفیدبودن اطلاعات و ارزش پیش‌بینی‌کنندگی آن برای استفاده در تصمیمات سرمایه‌گذاری و تخصیص بهینه منابع مالی شرکت‌های بزرگ در بازارهای سرمایه و ارزیابی جریان‌های نقدی آتی است. واحدهای تجاری کوچک و متوسط، به دلیل اندازه کوچک و منابع مالی محدود، قادر به عملیات و حضور در بازارهای مالی نیستند و گزارشگری مالی و افشای اطلاعات با این هدف برای آنها ضرورتی ندارد. (رحیمیان، ۱۳۹۱).

دلیل استفاده واحدهای تجاری کوچک و متوسط

از استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی

استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط، مجموعه منسجم و مشترک استانداردهای حسابداری برای واحدهای کوچک و متوسط بوده و پاسخگوی تقاضاهای رو به افزایش واحدهای تجاری در هر دو اقتصاد توسعه‌یافته و در حال توسعه‌است. این استانداردها می‌تواند نقش اساسی در کمک به واحدهای تجاری کوچک و متوسط برای دسترسی به سرمایه ایفا کند. به این دلیل است که استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط، در مقایسه با بسیاری از مقررات حسابداری ملی موجود، کیفیت گزارش‌های مالی را بهبود می‌بخشد. علاوه بر این، استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک

و متوسط، قابلیت مقایسه اطلاعات را برای استفاده کنندگان صورت‌های مالی در مجامع حرفه‌ای و در کشورهای مختلف، افزایش داده و سطح اعتماد به گزارش‌های مالی واحدهای تجاری کوچک و متوسط را ارتقا بخشیده و به یقین، هزینه‌های تدوین و به‌کارگیری استانداردهای ملی را به نحو چشمگیری کاهش می‌دهد. (IASB، ۲۰۱۰).

مشکلات و مزایای واحدهای تجاری کوچک و متوسط

گزارش موسسه کسب و کارهای کوچک ایالات متحده آمریکا، عنوان می‌کند که بیش از ۵۰ درصد کسب و کارهای کوچک در سال‌های اول با شکست روبرو شده‌اند و ۹۰ درصد آنها در ۵ سال اول فعالیت از بین می‌روند. این موضوع، نشانگر مشکلات پیش‌روی واحدهای نوپا هستند، هرچند که انگیزه‌ها و مشوق‌های قدرتمندی نیز برای تشکیل این واحدها وجود دارد. مبادله اطلاعات با کمترین هزینه در کوتاه‌ترین زمان ممکن، رکود رقابت جهانی را به کوچک آغاز شده است. تجربه خوشه صنعتی که برای نخستین بار در بخش صنایع کوچک و متوسط ایتالیا رخ داد، از این دست است (ابوجعفری، ۱۳۹۰). مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط در ارتباط با تامین سرمایه مورد نیاز، ممکن است محصولات و خدمات مالی را به اندازه کافی ارائه نکند یا به‌طور کامل فراهم نیاورند. کمبود سازوکارهای مناسب برای تامین مالی می‌تواند از منابع متنوعی از قبیل عدم انعطاف‌پذیری قانونی یا شکاف‌هایی ناشی شود که در چارچوب‌های قانونی وجود دارد. به علاوه، اقتصاددانان پیشرو در جهان به‌طور فزاینده‌ای مشکلات مدیران-کارگزاران (در ارتباط با مسایل ارتباطات مدیر-سهامدار یا به قولی، مشکل نمایندگی) و اطلاعات نامتقارن را پذیرفته‌اند (OECD، ۲۰۰۶).

خلاصه‌ای از الزامات استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی واحدهای تجاری کوچک و متوسط

بخش ۱- واحدهای تجاری کوچک و متوسط

بخش ۲- مفاهیم اصول فراگیر

بخش ۳- ارائه صورت‌های مالی

بخش ۴- صورت وضعیت مالی

بخش ۵- صورت سود و زیان و صورت سود جامع

بخش ۶- صورت تغییرات در حقوق صاحبان سرمایه و سود باقیمانده و ...

مقایسه استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای کوچک و متوسط و اصول حسابداری ایالات متحده

مزایای به‌کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای کوچک و متوسط در ایالات متحده عبارتند از:

۱- مجموعه‌ای کامل و مختصر از اصول حسابداری و طبقه‌بندی شده از موضوع‌ها را ارائه می‌دهد.

۲- موجب تأمین بهتر نیازهای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌شود.

بیشتر شرکت‌هایی که دارای شرایط برای به‌کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط هستند بر جریان‌های نقدی کوتاه‌مدت، نقدینگی و توانایی بازپرداخت بدهی‌ها تأکید و توجه دارند. محدودیت‌های به‌کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی بر واحدهای تجاری کوچک و متوسط در ایالات متحده شامل موارد زیر است:

الف- مجموعه کامل استانداردهای یادشده در ایالات متحده، ناشناخته و جدیدند؛ سرمایه‌گذاران، واحدهای تجاری، اعتباردهندگان و استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی برای شناخت و آگاهی از تفاوت‌های استانداردهای یاد شده با اصول پذیرفته شده حسابداری، دقت و زمان کمتری را اختصاص می‌دهند.

ب- نبود احتمالی امکان مقایسه‌پذیری (Fitzpatrick & Frank، ۲۰۰۹). برخی از تفاوت‌های اصلی استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط و اصول پذیرفته شده حسابداری ایالات متحده به شرح زیر است:

۱- تسهیل موارد افشای اطلاعات در مورد اقلام اجاره‌ها، حقوق بازنشستگی و ابزار مالی

۲- استهلاک بر اساس رویکرد اجزای تشکیل‌دهنده

۳- ممنوع شدن استفاده از روش آخرین وارده اولین صادره (LIFO) برای هزینه‌یابی موجودی کالا

۴- استهلاک سرقفلی و دارایی‌های نامشهود با عمر نامشخص در طول ۱۰ سال یا کمتر

۵- استفاده از رویکرد آسان تفاوت زمانی کوتاه مدت و موقت برای حسابداری مالیات بر درآمد

۶- مجاز بودن احتساب ذخیره‌های کاهش ارزش در صورت برآورده شدن معیارهای خاص

۷- استفاده گسترده از روش بهای تمام شده برای حسابداری دارایی‌ها و بدهی‌های مالی (Clark & Stewart، ۲۰۱۰).

مقایسه با اصول پذیرفته شده حسابداری انگلستان

هیئت تدوین استانداردهای حسابداری انگلستان در ماه اوت سال ۲۰۰۹ با انتشار مقاله‌ای با عنوان «آینده حسابداری انگلستان» چارچوب سه لایه گزارشگری مبتنی بر استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی را به عنوان جایگزینی برای اصول پذیرفته‌شده حسابداری انگلستان به شرح زیر پیشنهاد و مطرح کرده است.

۱- مجموعه کامل استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی که نوع و ماهیت واحد تجاری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس و سایر واحدهای تجاری با مسئولیت پاسخگویی عمومی است.

۲- استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای کوچک و متوسط که نوع و ماهیت واحد تجاری واحدهای بزرگ و متوسط و سایر واحدهای تجاری با نبود مسئولیت پاسخگویی عمومی است.

۳- استانداردهای گزارشگری مالی برای واحدهای تجاری کوچک و متوسط که نوع و ماهیت واحد تجاری آن واحدهای تجاری کوچک و متوسط است (Clarke & Stewart، ۲۰۱۰).

مقایسه با رهنمودهای حسابداری اتحادیه اروپا

انجمن‌های اقتصادی اتحادیه اروپا در مطالعات خود، شش تفاوت اصلی میان استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی برای واحدهای کوچک و متوسط و رهنمودهای حسابداری اتحادیه اروپا را به شرح زیر عنوان کردند:

۱- سود و زیان اقلام ناگهانی

۲- ارزیابی ابزار مالی به ارزش منصفانه

۳- عمر مفید سرقفلی

۴- شناخت سریع سرقفلی منفی

۵- ارائه سرمایه پرداخت‌نشده به عنوان عامل کاهنده حقوق صاحبان سهام

۶- ذخیره زیان کاهش ارزش شناسایی شده برای سرقفلی.

نتیجه‌گیری

واحدهای تجاری کوچک و متوسط، از بازیگران اصلی عرصه اقتصادی هستند و می‌توان از آنها به عنوان موتور محرک اقتصاد نام برد. در این میان، واحدهای تجاری کوچک و متوسط با موانع و دشواری‌هایی بر سر راه اعتلای خود مواجه‌اند. از مهم‌ترین این موانع، محدودیت در تامین مالی و دسترسی به واحدهای تجاری کوچک و متوسط، طبقه‌ای متنوع و پویا در اقتصاد کشورهای به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه و با ویژگی‌ها و مشخصه‌های متفاوت با واحدهای تجاری بزرگ هستند. هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری، باتوجه به ضرورت ارتقای کیفیت گزارشگری مالی در واحدهای کوچک و متوسط و همچنین نیازهای متفاوت استفاده‌کنندگان این واحدها، تصمیم به تدوین مجموعه‌ای از استانداردهای جداگانه برای واحدهای کوچک و متوسط گرفت. از راهکارهای اصلی از میان برداشتن این موانع، ارتقای کیفیت گزارشگری مالی است. ارتقای کیفیت گزارشگری مالی موجب کاهش بی‌تقارنی اطلاعاتی و در نتیجه کاهش هزینه تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌شود.